

DE VENUS VAN LITH

J.E. Bogaers

Enige tijd geleden heeft drs. W.J.H. Verwers een klein Romeins wijaltaar gepubliceerd dat in 1986 is opgebaggerd in de uiterwaarden van de Maas, in de gemeente Lith onder Kessel.¹ Het valt te betreuren dat deze vondst in particulier bezit is terechtgekomen, niet zozeer omdat het een fraai stuk voor een museumcollectie zou zijn, als wel omdat het enige hoogst interessante bijzonderheden vertoont. Voor zover daarop nog geen aandacht is gevestigd, lijkt het de moeite waard hier nog even op de jongste archeologische verrassing uit Lith terug te komen.

Uit het opschrift blijkt dat het gaat om een aan een godheid toegewijd altaar. De grootste hoogte bedraagt nog 31 cm. Zoals tal van in ons land gevonden votiefaltaren, graftekens en bouwsculpturen uit de Romeinse tijd is het gemaakt van Lotharingse kalksteen, die afkomstig is uit Oost-Frankrijk, uit het gebied van de Boven-Moezel.

Het monumentje is sterk gesleten uit het water van de Maas te voorschijn gekomen. Op de twee smalle zijkanten zijn nog vage sporen te zien van een boom, hoogst waarschijnlijk een laurier; dergelijke bomen zijn vaak afgebeeld op de zijden van altaren, onder andere van de welbekende Zeeuwse godin Nehalennia.

Op de voorzijde (afb.)² bevinden zich de overblijfselen van een uit zes regels bestaande inscriptie. Deze is nog slechts met grote moeite te ontcijferen. Regel 2 en 3 kunnen enkel met min of meer succes gereconstrueerd worden; dit betreft vooral de daarin vermelde naam van de godheid aan wie het altaar gewijd is. In de hier onder het nodige voorbehoud gegeven lezing van het opschrift begrenzen rechte haken een aanvulling; van letters waaronder een punt is geplaatst, zijn alleen sporen aanwezig, die soms niet zonder aarzeling geïnterpreteerd zijn.

DEAE / VENERI[·S/V]AE·VIC/TORINIA⁵/ VERATTA / V(otum) §(olvit) L(ibens) M(erito), d.i.: *Aan haar eigen godin Venus heeft Victorinia Veratta (dit altaar gewijd en daarmee heeft zij) haar gelofte vervuld, gaarne (en) met reden.*

Een vrouw, Victorinia Veratta geheten, heeft zich kennelijk om hulp gewend tot „haar eigen”(?) Venus en daarbij plechtig beloofd haar een altaar te zullen wijden als de godin haar gebed zou verhoren.

In de inscriptie wordt de naam van Venus, die vooral bekend is als de Romeinse godin van de liefde, voorafgegaan door het overbodig lijkende woord DEAE; dit wijst vermoedelijk op een inheemse cultus, alsmede op een datering van het altaar in de tweede helft van de 2de of de eerste helft van de 3de eeuw na Chr.³ De naam van de dedicante bestaat uit twee delen, de familienaam (*nomen gentile* of *gentilicium*), gevolgd door een bijnaam (*cognomen*). Haar

1. W.J.H. Verwers, *Archeologische Kroniek van Noord-Brabant 1988-1989*, Brabants Heem 42, 1990 (135-162), 152-154, Lith, Kessel I, met afb. 24 en 25.

2. Foto P. Bersch, Katholieke Universiteit Nijmegen.

3. Vgl. M.-T. Raepsaet-Charlier, *La datation des inscriptions latines dans les provinces occidentales de l'Empire Romain d'après les formules <<IN H(ONOREM) D(OMUS) D(IVINAE)>> et <<DEO, DEAE>>*, in: H. Temporini (ed.), *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, II, 3, Berlin 1975 (232-281), vooral 241 en 277.

gentilicium Victorinia lijkt gevormd te zijn van het cognomen van haar vader: Victorinus. Dergelijke familienamen, of eventueel pseudo-gentilicia, zijn in onze streken een bekend verschijnsel.⁴ Het cognomen Veratta is te vergelijken met dat van Umbrius Verattius, die aan Iuppiter een bronzen beeldje heeft gewijd, dat gevonden is te Bornem aan de Schelde in Oost-Vlaanderen;⁵ zie ook de naam Vaerattius, die bekend is uit de omgeving van Keulen.⁶ Persoonsnamen met de stam Ver- in Noord-Gallië en de Germaanse provincies - zoals Verus, Veran(i)us, Verat(i)us, Verin(i)us enz. - kunnen niet alleen uit Italië en het Middellandse-Zeegebied afkomstig zijn, maar ook een Keltische of Germaanse oorsprong hebben.⁷ De verdubbeling van de consonant *t* in Veratta en dergelijke namen is misschien uit het Germaans te verklaren.⁸ Hoe dit ook zij, er is voldoende reden om te mogen aannemen dat Victorinia Veratta in Romeins Nederland heeft thuisgehord. Daar, in Lith-Kessel of elders, heeft zij een altaar gewijd aan - en dit is het meest verrassende - Venus. Voor ons land en de verre omgeving daarvan is het altaar van Victorinia Veratta volstrekt uniek. Vergelijkbare, aan Venus gewijde monumenten zijn buiten Italië, in de Romeinse provincies opvallend weinig gevonden.⁹ De enige relictten uit Romeins Nederland die met zekerheid wijzen op verering van Venus, zijn terracotta beeldjes.¹⁰

Het aanschaffen van zulk een beeldje moet uiteraard heel wat goedkoper zijn geweest dan het laten vervaardigen van een votiefaltaar, zoals Victorinia Veratta heeft gedaan. Dit altaar heeft zij bovendien naar het schijnt aan Venus *sua*, haar eigen Venus gewijd. Als dit juist is, dan ligt hieraan ongetwijfeld de opvatting ten grondslag dat iedere vrouw een eigen Venus had, als persoonlijke beschermgodin.¹¹ Het is de vraag of die in dit geval gelijkgesteld mag worden met de Romeinse godin van de liefde; Venus is hier wellicht eerder te beschouwen als een soort moedergodheid of vruchtbaarheidsgodin.¹²

Victorinia Veratta had een niet alledaags geschenk beloofd aan haar eigen Venus. Nadat deze haar gebed had verhoord, moet zij wel heel gelukkig zijn geweest.

4. Vgl. L. Weisgerber, Zu den rheinischen -inius-Bildungen, in: Festschrift Matthias Zender, Studien zu Volkskultur, Sprache und Landesgeschichte, Bonn 1972, II, 931-948.
5. C(orsus) I(nscriptionum) L(atarum) XIII 3586; A. Deman/M.-T. Raepsaet-Charlier, Les inscriptions latines de Belgique, Bruxelles 1985, 26 v., nr. 4.
6. CIL XIII 12018; J.L. Weisgerber, Die Namen der Ubier, Köln/Opladen 1968, 153, n. 99.
7. G. Alföldy, Epigraphisches aus dem Rheinland II, in: Epigraphische Studien 4, Köln/Graz 1967 (1-43), 15-19.
8. L. Weisgerber, Rhenania Germano-Celtica, Bonn 1969, 432 v.; Weisgerber 1968 (n. 6), 151 vv., 256 v., 376-379.
9. H. Gündel in: Pauly-Wissowa, Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft VII A, 1 (1955), Venus (828-892), 882 vv.
10. Vgl. G.M.E.C. van Boekel, Roman Terracotta Figurines and Masks from the Netherlands, diss. Groningen 1987, 496-551 (=Berichten R.O.B. 35, 1985, 162-217).
11. Vgl. Gündel 1955 (n. 9), 877, 4.
12. Vgl. H. Van de Weerd, Inleiding tot de Gallo-Romeinse archeologie der Nederlanden, Antwerpen 1944, 203 v.; Van Boekel 1987 (n. 10), 496.

